

УДК 378.147.88

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.73.180971>

**ОЛЕКСАНДР ПОЛОНСЬКИЙ**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6697-3241>

(Харків)

Place of work: H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: zelenskiyroman69@ukr.net

---

## **ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО ЦИКЛУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті визначено важливу роль у системі професійної підготовки майбутнього офіцера науково-дослідницької діяльності, яка є основою формування науково-дослідної компетентності фахівця. Доведено, що формування науково-дослідницької компетентності майбутнього офіцера передбачає перехід від навчальної діяльності до науково-дослідної і далі до професійної в контексті ефективного вирішення певного кола професійних завдань. Встановлено, що системоутворюючим ядром формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів є дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень», метою якої є надання курсантам знань та прищеплення практичних навичок в галузі організації наукових досліджень, основ науково-технічної творчості та правової охорони інтелектуальної власності.

***Ключові слова:** майбутній офіцер; професійна компетентність; науково-дослідна компетентність; складники компетентності.*

**Постановка проблеми.** Сучасний військово-політичний стан української держави спричиняє стрімке зростання вимог до професійних та особистісних якостей майбутніх офіцерів, які мають оперативно орієнтуватися в потоці інформації, критично оцінювати та аналізувати її, вміти порівнювати, аналізувати, узагальнювати, обирати оптимальні варіанти розв'язання професійних ситуацій. Серед ключових особистісних якостей майбутнього офіцера - креативність, здатність постійна готовність до самоосвіти та саморозвитку, вміння здійснювати пошукову діяльність, здобувати нові знання, окреслювати перспективи власної самоосвітньої траєкторії і планувати стратегію її розвитку (Бец, 2011). Саме тому важливу роль у системі професійної підготовки майбутнього офіцера відіграє науково-дослідницька діяльність, яка є основою формування науково-дослідної компетентності фахівця.

Висока актуальність обраного дослідження поглиблює інтерес до проблеми формування науково-дослідницької компетентності, особливо – зорієнтованої на специфіку військової професії. При цьому важливим складником вирішення проблеми є дослідження досвіду формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення дисциплін професійного циклу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх офіцерів розглядаються у працях А. Андрєєва, А. Барабанщикова, А. Бохуна, В. Герасимова, В. Губіна, Є. Денисенка, й ін.; при цьому низка праць присвячена організації виховного процесу у військових підрозділах (Ю. Дерюгін, Я. Зорій, І. Кравченко), досліджуються особливості формування громадянської компетентності майбутніх офіцерів (А. Бохун), військово-патріотичної підготовки (Я. Зорій), особливості формування фахової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників (О. Торічний), специфіка науково-дослідницької підготовки офіцерів-прикордонників (І Бец). Однак, визначення та обґрунтування педагогічних умов формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення дисциплін професійного циклу не знайшло належного висвітлення у педагогічній теорії та практиці.

**Мета статті** полягає в аналізі та узагальненні наукових досліджень з питань формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення дисциплін професійного циклу.

**Виклад основного матеріалу.** Вчені пропонують такі специфічні риси професійної компетентності військового фахівця за цілями, завданнями і результатами військової діяльності: обумовленість цілей та завдань військової служби соціальному замовленню суспільства і закріплення їх у відповідних нормативно-правових актах (законах, військових статутах, наказах та директивах), поєднання різноманіття складових, які визначають поліфункціональність військової діяльності; інтегративний характер результатів військової діяльності, яка охоплює боєготовність військових підрозділів і частин, морально-психологічний стан особового складу та якісні позитивні зміни у конкретній особистості військовослужбовця; відповідність індивідуальних якостей і дій військовослужбовця висунутим цілям, завданням і функціям діяльності (Бец, 2011, с. 12). Погоджуємося з думкою, що формування науково-дослідницької компетентності майбутнього офіцера передбачає перехід від навчальної діяльності до науково-дослідної і далі до професійної в контексті ефективного вирішення певного кола професійних завдань (Бец, 2011, с. 13).

Науково-дослідницька компетентність вченими трактується як сукупність дослідницьких умінь, навиків та способів його діяльності, що дозволяє поставити майбутнього фахівця на позицію дослідника; сприяти розвитку його творчих здібностей; пізнавальних інтересів; активізації і підвищенню ефективності й якості навчально-пізнавальної діяльності (Архипова, 2009).

А. Митяєва вбачає зміст дослідницької компетентності в ефективності відбору та здійснення способів дослідницької діяльності, до яких учена відносить дослідну роботу, узагальнення досвіду, експеримент, моніторинг, маркетинг, атестація, експертиза (Митяєва, 2005).

Науково-дослідницька компетентність у розвідках І. Бец трактується як інтегративна характеристика фахівця, що визначає його готовність до вирішення дослідних (проблемних, освітніх, професійних, оперативно-службових) завдань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування діагностичного підходу в цілепокладанні, плануванні, програмуванні, прийнятті управлінських рішень (Бец, 2011, с. 14).

Науково-дослідницька компетентність передбачає вміння критично мислити та рефлексивно аналізувати професійні ситуації. Фахівець, у якого на належному рівні сформовано складники науково-дослідної компетентності, краще адаптується у соціальному і професійному середовищі.

Хуторской А. науково-дослідницьку компетентність розглядає через призму процесуально-технологічного підходу в єдності знань у сфері професійної діяльності, методів і методики дослідження, мотивації і позиції дослідника, ціннісні переваги (Хуторской, 2003).

На сучасному етапі розвитку вищої військової освіти все більше значення надається компетентнісному підходу, головною тезою визначає формування особистості фахівця, здатного раціонально і науково-обґрунтовано вирішувати практичні завдання в постійно змінних умовах, конструктивно застосовувати набуті теоретичні знання і досвід професійної діяльності. При цьому науково-дослідницька компетентність є інтегрованим результатом підготовки майбутнього офіцера, що передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток в них здатності діяти, застосовувати набутий досвід у професійній сфері (Медвідь та ін., 2016; Бухун, 2015; Зорій, 2005).

Нами проаналізовано особливості підготовки фахівців галузі знань «25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», спеціальності «Озброєння та військова техніка» за бакалаврським та магістерським рівнями. Освітньо-професійна програма за даною спеціальністю орієнтована на реалізацію наступних принципів: пріоритет практико-орієнтованих знань випускника; формування готовності приймати рішення і професійно діяти у нестандартних ситуаціях; формування потреби до постійного розвитку та інноваційної діяльності в професійній сфері; фундаментальність – теоретико-методологічна обґрунтованість і якість загально професійної підготовки; інтегративність – міждисциплінарне поєднання навчальних дисциплін наукових досліджень в цілому; варіативність – гнучке поєднання базових навчальних дисциплін та компонентів вищого військового навчального закладу, різноманітність освітніх технологій, адекватних індивідуальним можливостям і особливостям здобувачів вищої освіти.

Формування науково-дослідницької компетентності майбутнього офіцера забезпечується такими дисциплінами циклу загальної підготовки ОР «магістра»: «Тактична підготовка військ», «Тактика», «Основи автоматизованого проектування агрегатів і деталей ОВТ», «Метрологічне забезпечення випробувань і контролю параметрів ОВТ», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка вищої школи», «Актуальні проблеми філософії», «Фізична підготовка», «Військово-спеціальна мовна підготовка». В циклі професійної підготовки високий потенціал у контексті формування науково-дослідної компетентності мають такі дисципліни як «Технічне забезпечення службово-бойових дій військових частин», «Основи проектування артилерійського озброєння та динамореактивних систем», «Основи проектування озброєння та засобів ближнього

бою», «Експлуатація ракетно-артилерійського озброєння», «Експлуатація озброєння та засобів ближнього бою», «Проектування стрілецької зброї та засобів ближнього бою», «Організація роботи служби ракетно-артилерійського озброєння», «Організація роботи служби технічного забезпечення військової частини».

Системоутворюючим ядром формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів є дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень». Метою цієї дисципліни є надання курсантам знань та прищеплення практичних навичок в галузі організації наукових досліджень, основ науково-технічної творчості та правової охорони інтелектуальної власності.

Випускник здобуває кваліфікацію – «магістр озброєння та військової техніки, експлуатації та відновлення ракетного, артилерійського та стрілецького озброєння НГУ, офіцер тактичного рівня». Майбутній офіцер згідно нормативних вимог має знати: - вимоги керівних документів з планування та організації наукової і науково-технічної діяльності; - методи наукових досліджень, види наукової продукції, структуру системи наукової та науково-технічної діяльності; - правила оформлення результатів наукових досліджень; - законодавчу та нормативну базу в галузі охорони інтелектуальної власності; - основи організації та забезпечення патентного пошуку, порядок проведення патентних досліджень, вимоги до оформлення заявок на винахід.

Майбутній офіцер має бути спроможним: - самостійно проводити наукові дослідження за окремими питаннями технічного завдання на науково-дослідну роботу; - правильно обирати методи і засоби моделювання процесів і фізичних явищ; - оформляти звітні матеріали з науково-дослідної роботи; - організовувати та здійснювати патентну і раціоналізаторську роботу в підрозділі за окремою тематикою. Поряд з тим фахівець озброєння та військової техніки повинен уміти аналізувати та обґрунтувати об'єкт, предмет, завдання наукових досліджень; володіти методичними основами дослідження властивостей, характеристик, параметрів об'єктів озброєння та спеціальної техніки; навичками подання результатів наукових досліджень (Медвідь та ін., 2016; Торічний, 2016).

Підготувати офіцера, здатного вміло використовувати можливості використовувати професійно-профільовані знання і практичні навички в галузі військового управління для прийняття рішення на застосування підрозділу Національної гвардії України; організувати роботу відповідно до вимог загальновійськових статутів, статутів бойової служби військ внутрішньої та конвойної охорони та спеціальних частин, бойового статуту Сухопутних військ ЗСУ та керівних документів Національної гвардії України.

За основу вивчення науково-дослідницької діяльності майбутнього офіцера нами використано восьмикомпонентну систему діяльності І. Харламова, що включає: а) діагностувальну діяльність; б) організаційно-прогностичну діяльність; в) конструктивно-проективну діяльність; г) орієнтувально-прогностичну діяльність; г) комунікативно-стимулювальну діяльність; д) інформаційно-пояснювальну діяльність; е) дослідницько-творчу діяльність; є) аналітико-оцінну діяльність (Харламов, 2001).

З метою формування у майбутніх офіцерів науково-дослідницької компетентності в процесі вивчення дисциплін професійного циклу нами запропоновано такі заходи:

1) оволодіння майбутніми офіцерами методологією і методами педагогічного, психологічного та соціологічного дослідження, особливостями організації і проведення відповідних експериментів при вивченні дисциплін «Військова педагогіка», «Філософські та соціологічні основи військово-професійної діяльності»; «Історичні та культурні основи військово-професійної діяльності»;

2) засвоєння майбутніми офіцерами навичок застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності за рахунок професійної спрямованості дисциплін «Інформатика та інформаційні технології», «Комунікативний аспект діяльності військового командира»

3) виконання майбутніми офіцерами індивідуальних навчально-дослідницьких проектів (ІНДЗ); творчих і пошуково-дослідницьких завдань для самостійної роботи з курсів «Деталі машин та основи взаємозамінності», «теорія механізмів і машин», «Бойове застосування озброєння», «Тактична підготовка військ»;

4) робота майбутніх офіцерів із технологіями підготовки статей, доповідей, тез, есе з проблем первинної військової підготовки, автомобільної підготовки, безпеки військової діяльності тощо;

5) виконання нестандартних завдань дослідницького змісту у період військового стажування та первинної військової підготовки;

6) збір дослідницького та експериментального матеріалу під час підготовки до семінарських та практичних занять, спецсеминарів і спецкурсів з дисциплін професійного циклу;

7) накопичення досвіду вивчення та критичного аналізу наукової літератури.

Науково-дослідна діяльність спрямована на одержання суспільнозначущих нових знань про певні об'єкти, процеси або явища і має у своєму процесі певні етапи (стадії): етап планування (проектування) дослідження, етап застосування методів до об'єкта дослідження з метою отримання потрібних результатів, етап формулювання та інтерпретації результатів дослідження.

**Висновки та перспективи дослідження.** Отже, нами проаналізовано та узагальнено сучасні наукові дослідження з питань формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення дисциплін професійного циклу. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці цілісної інтеграційної системи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів та розробці моделі цієї системи.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Архипова М. Дослідницька компетентність майбутніх інженерів-педагогів. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали V Міжнар. наук.-прак. конф., (м. Хмельницький, 22–24 жовт., 2009 р.). Хмельницький, 2009. С. 144–148.
- Бец І. О. Теоретичні основи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 4. С. 11–15.
- Бухун А. Г. Рекомендації з громадянської освіти військовослужбовців Національної гвардії України. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. 57 с.
- Зорій Я. Б. Військово-патріотична підготовка майбутніх офіцерів запасу в умовах навчального процесу вищого навчального закладу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2005. 20 с.
- Митяева А. М. Особенности много уровневой системы подготовки в современном вузе. *Педагогика*. 2005. № 8. С. 69–75.
- Попереду змін у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації / М. М. Медвідь та ін. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 14. С. 76–87.
- Торічний О. В. Потенціал інтерактивних технологій у формуванні фахової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 2. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped\\_2016\\_2\\_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_2_9)
- Харламов И. Ф. Педагогика. Минск : Университетское, 2001. 272 с.
- Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.

#### REFERENCES

- Arkhypova, M. (2009). Doslidnytska kompetentnist maibutnix inzheneriv-pedahohiv [Research competence of future engineer educators]. *Profesiine stanovlennia osobystosti: problemy i perspektvyv [Professional formation of the person: problems and perspectives]*, V Mizhnar. nauk.-prak. konf. (m. Khmelnytskyi, 22–24 zhovt., 2009 r.). Khmelnytsky [in Ukrainian].
- Bets, I. O. (2011). Teoretychni osnovy formuvannia naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv-trykordonnykiv [Theoretical basis for the formation of scientific research competence of future officers-border guards]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» [Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»]*, 4. 11-15 [in Ukrainian].
- Bukhun, A. H. (2015). Rekomendatsii z hromadianskoi osvity viiskovosluzhbovtiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Recommendations on civic education of servicemen of the National Guard of Ukraine]. Poltava: PNPУ imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
- Kharlamov, I. F. (2001). *Pedagogika [Pedagogy]*. Minsk: Universitetskoe [in Russian].
- Khutorskoi, A. (2003). Klyuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya [Key competencies as a component of personal-oriented education]. *Narodnoe obrazovanie [Folk education]*, 2, 58-64 [in Russian].
- Medvid, M. M., Babichev, A. V., Dem'ianyshyn, V. M., Medvid, YU. I., & Bukhun, A. H. (2016). Poperedu zmin u viskovykh systemakh vyshchoi osvity ta profesiinoy oriiientatsii [Ahead of changes in military systems of higher education and professional orientation]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky [Bulletin of Cherkasy University. Pedagogical Sciences]*, 14. 76-87 [in Ukrainian].
- Mityaeva, A. M. (2005). Osobennostimnogourovnevoisistemypodgotovki v sovremennom vuze [Features of many level training system in modern high school.]. *Pedagogika [Pedagogy]*, 8. 69-75 [in Ukrainian].
- Torichnyi, O. V. (2016). Potensial interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni fakhovoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv-trykordonnykiv [Possibilities of interactive teaching technologies in the process of formation of professional competence of future border guard officers]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogy*, 2. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped\\_2016\\_2\\_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_2_9) [in Ukrainian]
- Zorii, Ya. B. (2005). *Viiskovo-patriotychna pidhotovka maibutnix ofitseriv zapasu v umovakh navchalnoho protsesu vyshchoho navchalnoho zakladu [Military-patriotic training of future reserve officers in the conditions of the educational process of the higher educational establishment]*. (Extended abstract of PhD dissertation). Vinnytskyi derzh. un-t im. M. Kotsiubynskoho, Vinnytsia [in Ukrainian].

OLEKSANDR POLONSKYI

**THE FORMATION OF SCIENTIFIC AND RESEARCH COMPETENCY OF FUTURE OFFICERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL CYCLE DISCIPLINES STUDYING AS A PEDAGOGICAL PROBLEM**

The current military-political state of Ukraine results in a rapid increase in the necessity for the professional and personal qualities of future officers, who must navigate in the information flow promptly, evaluate and analyze it critically, be able to compare, analyze, generalize, and choose the best options for solving professional situations.

Among the key personal qualities of a future officer there are creativity, ability to continuous readiness for self-education and self-development, ability to perform search activities, gain new knowledge, outline the prospects of own self-education direction and plan a strategy for its development. That is why the important role in the system of professional training of the future officer is played by the research activity, which is the basis of the formation of the specialist's scientific competence.

The development of the research competence of a future officer involves the move from educational activities to research and further to professional in the context of effective problem solving of a certain range of professional tasks. The research competence comprises the critical thinking ability and the ability to analyze the professional situation reflexively. A specialist, who has developed the components of scientific research competence at an appropriate level, is better adapted in the social and professional environment.

The discipline "Methodology and Organization of Scientific Research" is a system-forming core of the future officers' scientific and research competence development. The aim of this discipline is to provide cadets with knowledge and practical skills in the field of scientific research organization, fundamentals of scientific and technical creativity and legal protection of intellectual property.

In the process of systematic analysis of the educational-professional program it was stated that a future officer should be able to: conduct a scientific research on specific issues of the technical assignment for research work; to choose the methods and means of the simulation of processes and physical phenomena correctly; to prepare the report materials for the research work; to organize and provide the patent and innovative work in the department on a separate topic; be able to analyze and substantiate the object, subject, tasks of the scientific research; to have the methodological bases of research of properties, characteristics, parameters of objects of the weapon and special equipment; the skills of presenting the results of scientific research.

**Keywords:** *future officer, professional competence, scientific and research competence, competency components.*

*Одержано 10.02.2019р.*